

Березень, 2016 р.

Цей інформаційний бюлетень не має для Суду обов'язкової сили і не є вичерпним

ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ

Питання, що стосуються турецько-кіпрського питання

[Кіпр проти Туреччини](#)

10 травня 2001 року (Велика палата - основне рішення)¹

Ця справа стосується ситуації, яка існувала на півночі Кіпру після проведення там військових операцій Туреччиною в липні і серпні 1974 року, а також продовження поділу території Кіпру. Кіпр стверджував про порушення Туреччиною [Європейської конвенції про захист прав людини](#) з огляду на адміністративну практику. Кіпр зазначав, що Туреччина несе відповідальність за ці порушення, що, як стверджувалося, мали місце, незважаючи на проголошення «Турецької Республіки Північного Кіпру» (ТРПК) в листопаді 1983 року, а також вказав на осуд міжнародною спільнотою створення ТРПК. Туреччина, з іншого боку, стверджувала, що ТРПК була незалежною державою, і що вона не може бути притягнута до відповідальності відповідно до Конвенції за дії або бездіяльність, про які йдеться.

Європейський суд з прав людини постановив, що факти, стосовно яких було подано скарги, підпадають під юрисдикцію Туреччини. Суд встановив чотирнадцять порушень Конвенції, що стосуються:

– *Греків-кіпріотів і їхніх родичів*: **триваюче порушення статті 2** (право на життя) Конвенції з огляду на нездатність органів влади Туреччини провести ефективне розслідування щодо місцезнаходження і долі зниклих безвісти осіб за обставин, що загрожують життю; **триваюче порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) з огляду на відмову турецької влади провести ефективне розслідування місцезнаходження і долі греків-кіпріотів, зниклих безвісти, щодо яких є небезпідставне твердження, що вони на час їхнього зникнення перебували під вартою органів влади Туреччини; і **триваюче порушення статті 3** (заборона жорстокого, чи такого, що принижує гідність, поводження) – бездіяльність турецької влади в ситуації серйозної тривоги родичів досягло рівня жорстокості, яке тільки може бути кваліфіковано як жорстоке поводження;

¹ Дивіться також, щодо цієї ж справи, [рішення](#) Великої палати від 12 травня 2014 року щодо справедливої сатисфакції. У цьому рішенні Суд постановив, що плин часу з моменту ухвалення Судом основного рішення від 10 травня 2001 не перешкоджає йому розглядати вимоги Уряду Кіпру щодо справедливої сатисфакції. Суд дійшов висновку, що Туреччина повинна була виплатити Кіпру 30 000 000 євро за моральну шкоду, заподіяну родичам зниклих без вести осіб, а також 60 000 000 євро компенсації моральної шкоди, заподіяної грекам-кіпріотам - жителям півострова Карпас. Ці суми, на думку Суду, повинні бути розподілені кіпрським урядом серед конкретних жертв під наглядом Комітету Міністрів Ради Європи.

– *Будинку і майна переміщених осіб*: **триваюче порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції) з огляду на відмову дозволити будь-яким тимчасово переміщеним грекам-кіпріотам повернення до своїх домівок в північній частині Кіпру; **триваюче порушення статті 1** (захист власності) **Першого протоколу** до Конвенції – греко-кіпрські власники нерухомості на Північному Кіпрі були позбавлені доступу і контролю, використання й реалізації власного майна, а також будь-якої компенсації за втручання у їхнє право власності; і **порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) – нездатність забезпечити грекам-кіпріотам, які не проживають на півночі Кіпру, будь-яких заходів ефективного захисту для подання скарги втручання у їх права, закріплені у статті 8 і статті 1 Протоколу № 1;

– *Умов життя греків-кіпріотів в районі Карпас у північній частині Кіпру*: **порушення статті 9** (свобода думки, совісті і релігії) з огляду на наслідки обмеження свободи пересування, що обмежувала доступ до місць богослужіння і участі в інших аспектах релігійного життя; **порушення статті 10** (свобода висловлення) в частині надмірних заходів цензури, які застосовувались до шкільних книг, призначених для використання у початковій школі; **порушення статті 1** (захист власності) **Першого протоколу** у зв'язку з тим, що право на мирне користування своїм майном не гарантувалось у випадку постійного виїзду з відповідної території, а також у зв'язку з тим, що в разі смерті спадкові права родичів, які проживають в південній частині Кіпру, не визнавались; **порушення статті 2** (право на освіту) **Першого протоколу** в частині відсутності доступних середніх навчальних закладів; **порушення статті 3** у зв'язку з тим, що греків-кіпріотів, що проживають в районі Карпас Північного Кіпру, піддавали дискримінації, яка становила таке, що принижує гідність, поведження; **порушення статті 8** стосовно їхнього права на повагу до приватного і сімейного життя та на повагу до їхнього житла; і **порушення статті 13** через відсутність на практиці засобів правового захисту щодо втручання з боку влади у їхні права відповідно до статей 3, 8, 9 і 10 Конвенції та статті 1 і 2 Першого протоколу;

– *Прав турків-кіпріотів, що проживають в північній частині Кіпру*: **порушення статті 6** (право на справедливий суд) з огляду на законодавчу практику санкціонування судового розгляду справ щодо цивільних осіб військовими судами.

Крім того, Суд постановив, що **не було порушення** Конвенції стосовно низки скарг, зокрема скарг, які стосуються: **статті 4** (заборона рабства і примусової праці), **статті 11** (свобода зібрань та об'єднання), **статті 14** (заборона дискримінації), **статті 17** (заборона зловживання правами) та **статті 18** (межі застосування обмежень прав) в поєднанні з усіма вищезазначеними положеннями. Що стосується низки інших скарг, Суд постановив, що не було необхідності розглянути порушені в них питання.

Варнава та інші проти Туреччини

18 вересня 2009 р. (Велика Палата)

Заявники були родичами дев'яти кіпрських громадян, зниклих безвісти під час турецьких військових операцій в північній частині Кіпру в липні і серпні 1974 року. Вони стверджували, зокрема, що їхні родичі зникли після затримання турецькими збройними силами, і що турецька влада не інформувала про них з тих пір.

Суд дійшов висновку про **триваюче порушення статті 2** (право на життя) Конвенції у зв'язку з нездатністю влади провести ефективне розслідування долі дев'яти осіб, які пропали безвісти за небезпечних для життя обставин, **триваюче порушення статті 3** (заборона жорстокого поведження) щодо заявників, **триваюче порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) з огляду на нездатність влади провести ефективне розслідування долі двох зниклих безвісти чоловіків, і відсутність триваючого порушення статті 5 щодо інших семи зниклих безвісти чоловіків.

Андру проти Туреччини

27 жовтня 2009 р.

Ця справа стосувалася громадянина Британії, якого було поранено в результаті конфлікту турецьких збройних сил в буферній зоні Організації Об'єднаних Націй на Кіпрі.

Суд встановив **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції. Використання потенційно смертельної зброї по відношенню до заявника не було «абсолютно необхідним» і не було виправдано жодними винятками, дозволеними відповідно до статті 2 Конвенції.

Хараламбу та інші проти Туреччини та Емін та інші проти Кіпру

3 квітня 2012 року (рішення про прийнятність)

Перша група заяв стосується скарг, поданих родичами греків-кіпріотів, які пропали безвісти під час турецького вторгнення у 1974 році. Друга група заяв стосується скарг, які були подані родичами турків-кіпріотів, які пропали безвісти за обставин міжобщинного насильства у 1963-1964 роках. Тіла родичів заявників були знайдені завдяки програмі Комітету ООН щодо ексгумації осіб, зниклих безвісти. Дані судово-медичної експертизи свідчать про ознаки багаточисельних вогнепальних або інших травм. Заявники скаржилися на те, що відповідні органи влади не змогли провести ефективне розслідування за фактом зникнення та вбивства їхніх родичів.

Суд визнав заяви **неприйнятними**. Хоча він визнав, що турецький і кіпрський уряди відповідно до статті 2 Конвенції були зобов'язані провести розслідування щодо виявлених тіл зниклих безвісти осіб, що мали ознаки насильницької смерті, Суд встановив, що визнавати розслідування загибелі неефективним було передчасно. Той факт, що ніякого конкретного прогресу не спостерігалось, сам по собі не вказує на відсутність доброї волі з боку влади.

Заява, яка розглядається

Гюзелюртлу та інші проти Кіпру і Туреччини (заява № 36925/07)

Заяву доведено до відома урядів Кіпру і Туреччини 13 травня 2009 року

Ця справа стосується розслідування вбивства турецько-кіпрської сім'ї на території контрольованої урядом Республіки Кіпр особами, які проживають в Турецькій Республіці Північного Кіпру («ТРПК»). Посилаючись, зокрема, на статтю 2 (право на життя) Конвенції, заявники скаржаться, що кіпрська та турецька (в тому числі ТРПК) влада не змогли провести ефективне розслідування за фактом вбивства трьох їхніх родичів. Крім того, вони стверджують, що у випадках системного непроведення розслідування вбивств у справах, у яких злочинці (як у цьому випадку) уникають відповідальності, перетинаючи лінію поділу, законодавство не захищає право на життя.

Суд повідомив про заяву уряди Кіпру і Туреччини і поставив сторонам запитання відповідно до статті 2 (право на життя) і статті 13 (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції.

Справи, що стосуються конфлікту між турецькими силами безпеки і РПК (Робітничою партією Курдистану)

Європейський суд з прав людини виніс близько 280 рішень, у яких встановив порушення Конвенції, що відбулись на тлі боротьби з тероризмом в 1990-і роки, зокрема, у зв'язку з конфліктом між турецькими силами безпеки і РПК, незаконною партією. Суд встановив численні порушення Конвенції у зв'язку з наступним:

- смертю найближчих родичів заявників в результаті надмірного застосування сили з боку працівників правоохоронних органів;

- нездатністю захистити право на життя найближчих родичів заявників;
- смертю і/або зникненням найближчих родичів заявників;
- жорстоким поводженням;
- знищенням майна і
- відсутністю ефективних національних засобів правового захисту в разі надходження скарг заявників.

Проміжна резолюція, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи – який здійснює нагляд за виконанням рішень Суду – 18 вересня 2008 року привітала низку заходів з боку Туреччини, прийнятих на виконання рішень Суду, що стосуються цієї проблеми. Зокрема, резолюція відзначила такі заходи: вдосконалення процесуальних гарантій для осіб, які утримуються під вартою в поліції, і професійну підготовку співробітників правоохоронних органів; нове законодавство, що обмежує застосування сили тогочасної поліції і нові нормативні положення; і, законодавство, що передбачає компенсацію за моральну шкоду, заподіяну в результаті операцій, проведених в межах боротьби з тероризмом. У той же час, Комітет міністрів закликав турецький уряд взяти додаткових заходів загального характеру, зокрема для забезпечення того, щоб влада могла проводити ефективно розслідування стверджуваних зловживань з боку співробітників органів правопорядку.

Ключовими і нещодавніми рішеннями є:

Ментес та інші проти Туреччини

28 листопада 1997 р.

Заявники – четверо турецьких громадян курдського походження із села, розташованого в провінції Бінгьоль на південному сході Туреччини. Вони скаржилися, що їхні будинки були спалені під час операції в червні 1993 року в контексті конфлікту на південному сході Туреччини між органами правопорядку і членами Робітничої партії Курдистану.

Суд, уважно розглянувши докази, зібрані Європейською комісією з прав людини², дійшов висновку, що факти, встановлені нею, довели поза розумним сумнівом твердження трьох заявників. Було встановлено, зокрема, **порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя та житла) Конвенції щодо цих заявників.

Орхан проти Туреччини

18 липня 2002 р.

Заявник, громадянин Туреччини курдського походження, скаржився, зокрема, на руйнування села на південному сході Туреччини, де він жив, силами державної безпеки, в травні 1994 року, а також на затримання і зникнення двох його братів і його сина, а також неефективність подальших розслідувань.

Суд встановив, зокрема, **два порушення статті 2** (право на життя) Конвенції у зв'язку зі стверджуваною смертю сина і двох братів заявника, а також у зв'язку з невідповідністю розслідування їх затримання і зникнення; **порушення статті 3** (заборона катування і такого, що принижує гідність, поводження чи покарання) щодо заявника; **порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) щодо сина і братів заявника; **порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя) та **статті 1** (захист власності) **Протоколу № 1** щодо заявника та його братів; **порушення статті 8** стосовно сина заявника; порушення статті 13 (право на ефективний засіб правового захисту) **в поєднанні зі статтями**

² Спільно з Європейським судом з прав людини та Комітетом міністрів Ради Європи, Європейська комісія з прав людини, яка існувала у м. Страсбург з липня 1954 року по жовтень 1999 року, здійснювала нагляд за дотриманням державами своїх зобов'язань за Європейської конвенцією з прав людини. Комісія припинила своє існування, коли Суд став постійним – від 1 листопада 1998 року.

2, 3, 5 і 8 Конвенції разом зі **статтею 1** **Протоколу № 1** до Конвенції щодо заявника, його братів і сина.

Ер й інші проти Туреччини

31 липня 2012 р.

Це справа стосувалася зникнення з турецької сім'ї в липні 1995 року 44-річного батька і брата після проведення військової операції в їхньому селі. Заявники стверджували, що їхній родич був затриманий 14 липня 1995 року, після зіткнення між турецькими силами безпеки і РПК в селі Курудере, і після того, як його доставили в місцеву жандармерію. Уряд Туреччини заявив, що родич заявників був взятий під варту 14 липня, допомагав солдатам з визначенням місцезнаходження наземних мін, встановлених терористами в цьому районі, і був звільнений на наступний день. Подальше розслідування показало, що він приєднався до терористів на півночі Іраку.

Суд встановив два **порушення статті 2** (право на життя і відсутність ефективного розслідування) Конвенції щодо зникнення і стверджуваної смерті родича заявників; **порушення статті 3** (заборона жорстокого і такого, що принижує гідність, поводження) через моральні страждання заявників, викликані зникненням їхнього родича; **порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) щодо незаконного затримання родича заявників у жандармерії; і **порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту).

Суд підтвердив, зокрема, що менш жорсткий підхід був виправданий при розгляді питання про дотримання шестимісячного терміну Суду (стаття 35 Конвенції – критерії прийнятності) у випадках зникнення, не лише в контексті міжнародного збройного конфлікту, але і в національному контексті. Крім того, було встановлено, що заявники не можуть бути піддані критиці за очікування протягом дев'яти років до подання їхньої скарги з приводу зникнення їхнього родича, оскільки протягом цього періоду було проведено розслідування (з перспективними новими розробками), і вони зробили все, що можна було б очікувати від них, в межах сприяння владі.

Мерієм Челік та інші проти Туреччини

16 квітня 2013 р.

Це справа стосувалася стверджуваного рейду до села в окрузі Семдінлі, Хаккарі (на південному сході Туреччини), турецькими силами безпеки в липні 1994 року. Заявниками є 14 громадян Туреччини курдського етнічного походження, близькі родичі (дружини, брати і партнери) яких – 13 осіб – пропали безвісти, і одна людина з яких, як стверджується, була вбита під час рейду. Згідно з офіційною версією подій, у відповідний день в населеному пункті виникло збройне зіткнення між силами безпеки і РПК, змушуючи жителів незабаром покинути село та вирушити до Іраку. Заявники скаржилися, зокрема, що турецькі сили безпеки несуть відповідальність за незаконне затримання, зникнення і вбивство/передбачувану смерть їхніх родичів, і що подальше розслідування влади, за їхніми твердженнями, було неефективним.

Суд встановив **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції у зв'язку зі зникненням і стверджуваною смертю 12 родичів заявників, вбивством одного з родичів заявників, і неефективним розслідуванням зникнення і вбивства, про які йдеться. Крім того, суд постановив, що відбулось **порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) відносно незаконного затримання 13 родичів заявників і **порушення статті 3** (заборона жорстокого, чи такого, що принижує гідність, поводження) відносно страждання 13 заявників у зв'язку зі зникненням їхніх родичів.

Бензер й інші проти Туреччини

12 листопада 2013 р.

Це справа стосувалася твердження заявників про те, що турецькі військові літаками бомбили два села в березні 1994 року, коли загинули понад 30 їхніх близьких родичів, отримали поранення деякі заявники, і було знищено більшу частину майна і худоби. Уряд Туреччини стверджував, що цей напад був скоєний РПК.

Суд постановив, що відбулось **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції у зв'язку із загибеллю 33 близьких родичів заявників і травм трьох заявників; **подальше порушення статті 2** через вкрай неадекватне розслідування інциденту; **порушення статті 3** (заборона жорстокого, чи такого, що принижує гідність, поводження), оскільки сільські жителі були змушені спостерігати за смертю їхніх родичів і руйнуванням будинків, а турецький уряд не надав навіть мінімум гуманітарної допомоги для боротьби з наслідками нападу; і **недотримання статті 38** (зобов'язання надати всі необхідні умови для розгляду справи), оскільки турецький уряд приховав докази, а саме журнал польоту літаків, які здійснювали бомбардування.

Крім того, беручи до уваги той факт, що розслідування ще триває на національному рівні, Суд дійшов висновку, зокрема, що це був винятковий випадок, коли було доречно зазначити, відповідно до **статті 46** (виконання судових рішень) Конвенції³, що турецький уряд має здійснювати подальші слідчі дії за фактом інциденту за допомогою журналу польотів з метою виявлення та покарання осіб, відповідальних за бомбардування двох сіл заявників, щоб запобігти подальшій безкарності.

Справи, що стосуються операцій НАТО в колишній Югославії

Банковіч та інші проти Бельгії та 16 інших Договірних держав

19 грудня 2001 року (Велика палата – рішення щодо прийнятності)

Заява була подана 6 заявниками, що живуть в Белграді, Сербія, проти 17 держав-членів НАТО (Організація Північноатлантичного договору), які є також державами-учасницями Конвенції. Заявники скаржилися на бомбардування з боку НАТО у межах кампанії повітряних ударів під час конфлікту в Косово штаб-квартири сербського радіо і телебачення в Белграді, що заподіяло пошкодження будівлі і призвело до загибелі кількох людей.

Суд визнав заяву **непринятною**. Було встановлено, що тоді як міжнародне право не виключає здійснення державою будь-якої юрисдикції екстериторіально, юрисдикції, як правило, визначаються і обмежуються суверенними територіальними правами інших відповідних держав. Інші основи юрисдикції були винятковими і вимагали спеціального обґрунтування з урахуванням конкретних обставин кожної справи. Конвенція була багатостороннім договором, який діє по суті в регіональному контексті, і зокрема, в правовому просторі договірних держав. У такому випадку Союзна Республіка Югославія не підпадає під дію цього правового простору. Суд не був переконаний, що існує будь-який юрисдикційний зв'язок між жертвами і державами-відповідачами.

Марковіч та інші проти Італії

14 грудня 2006 р. (Велика палата)

Заява стосувалася позову про відшкодування шкоди, завданої десятьом заявникам - громадянам колишньої Сербії і Чорногорії – який вони подали до італійських судів в який стосувався загибелі їхніх родичів в результаті повітряних ударів 23 квітня 1999 року НАТО

³ Відповідно до статті 46 Конвенції Комітет міністрів (КМ), виконавчий орган Ради Європи, здійснює нагляд за виконанням рішень Суду. Більш детальна інформація про процес і стан виконання рішень у справах, які перебувають на контролі та спостереження під наглядом КМ, розміщено на веб-сайті Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини: www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/default_EN.asp

по штаб-квартирі Радіо і телебачення Сербії (РТС) у м. Белград. Вони стверджували, посилаючись на статтю 6 (право на справедливий суд) в поєднанні зі статтею 1 (обов'язок поважати права людини) Конвенції, що їм було відмовлено в доступі до правосуддя.

Суд постановив, що після того, як заявники подали цивільний позов до італійського суду, там, безперечно, виник «юрисдикційний зв'язок» для цілей статті 1 Конвенції. Проте Суд не встановив **порушення статті 6** (право на справедливий суд) Конвенції, вважаючи, що вимоги заявників були достатньо вивчені в світлі італійських правових принципів, які можна застосувати до законодавства про цивільні правопорушення.

Бехрамі та Бехрамі проти Франції та Сараматі проти Франції, Німеччини та Норвегії

31 травня 2007 року (Велика палата – рішення щодо прийнятності)

Перша справа стосувалася детонації касетної бомби в березні 2000 року – її було випущено під час бомбардування НАТО в 1999 році тодішньої Союзної Республіки Югославії – її знайшли діти під час гри, в результаті загинув один хлопчик і серйозно був поранений інший. Заявники скаржилися, посилаючись на статтю 2 (право на життя) Конвенції, що смерть одного хлопчика і травми іншого були обумовлені нездатністю французьких військ міжнародних сил безпеки в Косово (СДК) виявити і/або знешкодити бомби.

Друга справа стосувалася затримання СДК чоловіка з Косово албанського походження, який підозрювався у членстві в збройних групах, що діяли в районі кордону між Косово і Колишньою Югославською Республікою Македонія і, як вважалося, являли собою загрозу для безпеки СДК. Він скаржився, що його тримання під вартою в період з липня 2001 року до січня 2002 року порушувало, зокрема, статтю 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції.

Суд визнав заяви **неприйнятними**. Він встановив, що контроль над розмінуванням в Косово підпадає під мандат Тимчасової адміністрації ООН у Косово (МООНК), а видача наказів про затримання підпадає під мандат безпеки СДК, і таким чином – ООН, враховуючи, що Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 1244 про створення МООНК і СДК. ООН мала окремий юридичний статус, відмінний від статусу її держав-членів, і не була Договірною Стороною Конвенції. Оскільки МООНК і СДК поклалися на ефективність підтримки з боку держав-членів, Конвенція не може тлумачитися таким чином, який стане підставою для розгляду Судом дій або бездіяльності Договірних Сторін. Такий підхід суперечив би виконанню ключової місії ООН зі збереження миру. Суд прийшов до висновку, що не було необхідності розглядати питання про його компетенцію для розгляду скарги проти Франції щодо екстериторіальних дій або бездіяльності.

Справи, що стосуються конфлікту в Чечні

На сьогоднішній день Європейський суд з прав людини виніс більше 250 рішень, що встановлюють порушення Конвенції у зв'язку зі збройним конфліктом в Чеченській Республіці Російської Федерації⁴. Близько 60% заяв стосуються насильницьких зникнень; інші скарги стосуються вбивств і поранення цивільних осіб, знищення будинків і майна, невідбиркове застосування сили, використання протипіхотних мін, незаконне затримання, катування і нелюдські умови утримання.

Заявники найчастіше посилаються на статтю 2 (право на життя), 3 (заборона катування і жорстокого або такого, що принижує гідність, поведження), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), 13 (право на ефективний засіб правового захисту) і 14 (заборона дискримінації) Конвенції та статтю 1 (захист власності) Першого протоколу до Конвенції.

⁴ Див. [Огляд рішень Суду щодо насильницьких зникнень на Північному Кавказі](#), меморандум, підготовлений Департаментом виконання рішень Європейського суду з прав людини, від 20 серпня 2015 року.

Перші рішення були винесені судом в 2005 році і стосувалися непропорційного застосування сил під час військової кампанії в 1999-2000 роках ([Ісаєва, Юсупова та Базаєва проти Росії, та Ісаєва проти Росії](#), рішення від 24 лютого 2005 року).

У низці справ військовослужбовці були визнані винними в незаконних вбивствах родичів заявників ([Кашієв та Акаєва проти Росії](#), рішення від 24 лютого 2005 року; [Мусаєв та інші проти Росії](#), рішення від 26 липня 2007 року; [Естаміров та інші проти Росії](#), рішення від 12 жовтня 2006 року; [Амуєва та інші проти Росії](#), рішення від 25 листопада 2010 року).

2 грудня 2010 року в рішенні [Абуєва та інші проти Росії](#) Суд прийшов до висновку, що при проведенні розслідування справи Росія явно проігнорувала конкретні висновки попереднього обов'язкового рішення Суду у справі [Ісаєва проти Росії](#) від 24 лютого 2005 року про неефективність аналогічних процедур для розгляду кримінальної справи. Суд підкреслив, що будь-які заходи, що вживаються в процесі виконання судових рішень, повинні бути сумісні з висновками, викладеними в рішенні Суду. Суд запропонував Комітету міністрів Ради Європи вирішити цю проблему, посилаючись на статтю 46 (обов'язкова сила рішень) Конвенції⁵.

Інші нещодавні судові рішення включають в себе: [Есмұхамбетов та інші проти Росії](#) (29 березня 2011 року), яке стосувалося повітряного удару російськими військами на території села в Чечні у вересні 1999 року, внаслідок якого загинуло п'ятеро людей, зруйновано будинки й майно; [Ташұхаджієв проти Росії](#) (25 жовтня 2011 року), що стосувалося зникнення молодого людини в Чечні після того, як її було затримано групою військовослужбовців у 1996 році; [Індербієва проти Росії та Кадірова та інші проти Росії](#) (27 березня 2012 року), які стосувалися стверджуваних вбивств і відсутності ефективного розслідування за фактом смерті чотирьох цивільних жінок під час операцій російських військовослужбовців в Чеченській Республіці у 2000 році; [Умарова та інші проти Росії](#) (31 липня 2012 року), яке стосувалося зникнення людини, чоловіка і батька п'ятеро дітей, і недостатнього розслідування цих подій; [Гакаєва та інші проти Росії](#) (10 жовтня 2013 року), стосувалося стверджуваних викрадень осіб російськими військовослужбовцями в період з 2000 по 2005 рік посеред білого дня в різних громадських місцях в Чечні; [Петігат, Ізмаїлова та інші проти Росії](#) (18 вересня 2014 року), стосувалося зникнення сімнадцяти осіб в період з 2001 по 2006 рік після того, як вони були арештовані в своїх будинках в Чечні російськими військовослужбовцями; [Султигов та інші проти Росії](#) (9 жовтня 2014 року), стосувалося зникнення сімнадцяти чоловіків і однієї жінки в період між 2000 і 2006 роками, після того, як вони були заарештовані в Чечні російськими військовослужбовцями в ході операцій безпеки або на військових блокпостах.

У своєму рішенні у справі [Аслаханова та інші проти Росії](#) від 18 грудня 2012 року, яка стосувалася скарг, поданих 16 заявниками, Суд дійшов висновку, що відсутність розслідування зникнень, які відбулися в період між 1999 і 2006 роках в Росії на Північному Кавказі, стала системною проблемою, для якої не існувало ефективних засобів правового захисту на національному рівні.

Суд виділив два типи загальних заходів, які повинні бути застосовані Росією для вирішення цих проблем: пом'якшити триваючі страждання сімей жертв; і виправити структурні недоліки кримінального процесу. Відповідна стратегія повинна була бути підготовлена Росією без затримок, мала бути представлена Комітету міністрів для нагляду за її здійсненням. У той же час, Суд вирішив не відкладати розгляд подібних заяв, які надійшли до нього на розгляд.

Рішення щодо справи [Турлуєва проти Росії](#) від 20 червня 2013 року стосувалося зникнення молодого чоловіка в жовтні 2009 року після того, як його востаннє бачили в приміщенні

⁵ Див. примітку 3 вище.

поліцейського полку в Грозному. Суд встановив три **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції з огляду на стверджувану смерть молодого чоловіка, нездатність держави захистити його життя, а також через нездатність провести ефективне розслідування його зникнення.

Суд підкреслив, що російська влада була достатньо обізнана щодо серйозності проблеми насильницьких зникнень на Північному Кавказі і наслідків, небезпечних для життя, і що вона останнім часом вжила низку заходів, щоб зробити розслідування цього виду злочинів більш ефективним. Тому Суд, зокрема, встановив, що влада повинна була вжити відповідних заходів з метою захисту життя сина заявника, щойно дізналася про його зникнення, проте не зробила цього.

Рішення щодо справи [Абдулханов та інші проти Росії](#) від 3 жовтня 2013 року стосувалося російського військового удару по селу в Чечні в лютому 2000 року, в результаті якого загинули 18 родичів заявників.

Вперше в справі, що стосується збройного конфлікту в Чечні, уряд Росії визнав, що відбулося **порушення статті 2** (право на життя) у зв'язку із застосуванням сили зі смертельними наслідками і обов'язком влади провести розслідування цих обставин.

Суд зазначив, що сторони не заперечували, що заявники та їхні близькі родичі стали жертвами застосування сили зі смертельними наслідками, і що ніякого розслідування, яке могло б встановити обставини, не було проведено. Ці міркування були достатніми для того, щоб зробити висновок, що відбулось **порушення матеріального та процесуального аспектів статті 2** (право на життя) Конвенції.

Крім того, Суд встановив, що у справах, подібних до справи заявника, коли кримінальне розслідування за фактом застосування сили зі смертельними наслідками було неефективним, ефективність будь-якого іншого засобу правового захисту була поставлена під питання. Відповідно, відбулось **порушення** права заявників на ефективний засіб правового захисту, закріпленого у **статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції.

Рішення у справі [Піцаєва та інші проти Росії](#) від 9 січня 2014 року стосувалося зникнення 36 чоловіків після того, як вони були викрадені в Чечні групами озброєних людей у спосіб, що нагадує операцію з безпеки, у період між 2000 і 2006 роками.

У цій справі суд підтвердив свій висновок, наведений у попередніх справах, про те, що ситуація виникла внаслідок системної проблеми нерозслідування таких злочинів, для яких не було ефективних засобів правового захисту на національному рівні.

Суд у цьому випадку постановив, що відбулось **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції з огляду на зникнення родичів заявників, які мали бути визнані померлими, і щодо неефективності розслідування викрадень; **порушення статті 3** (заборона жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження) у зв'язку із зникненням їхніх родичів і реакцією органів влади на їхні страждання; **порушення статті 5** (право на свободу та особисту недоторканність) у зв'язку з незаконним затриманням родичів заявників; і **порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції.

Справи, що стосуються війни в Боснії і Герцеговині

[Палік проти Боснії та Герцеговини](#)

15 лютого 2011

Ця справа стосувалася зникнення під час війни в Боснії і Герцеговині військового командира, який керував місцевими військовими силами на той час. У липні 1995 року після того, як опозиційні місцеві сили (ВРС, в основному з сербів) взяли під свій контроль область Жепа в Боснії і Герцеговині, він брав участь у переговорах щодо умов капітуляції його загону і зник. Його дружина багато разів намагалася безуспішно дізнатися про його долю з офіційних

джерел. Вона скаржилася на те, що Боснія і Герцеговина не в змозі розслідувати зникнення і смерть її чоловіка, і що вона протягом багатьох років страждала в результаті цього.

Суд постановив, що не було **порушення статті 2** (право на життя), **3** (заборона жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження) або **5** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції. Суд встановив, що заява є прийнятною, оскільки реакції на зникнення чоловіка заявниці не було до 12 липня 2002 року, дату, коли Боснія і Герцеговина ратифікувала Конвенцію. Крім того, було зазначено, що, незважаючи на початкові затримки, розслідування в кінцевому підсумку встановило рештки чоловіка заявниці. Це саме по собі було значне досягнення, враховуючи, що більше 30,000 чоловік пропали безвісти під час війни в Боснії і Герцеговині. Органи прокуратури були незалежними, хоча і були деякі побоювання щодо одного з членів однієї зі спеціальних слідчих комісій, що не мав впливу на проведення поточного кримінального розслідування. Крім того, після довгої і жорстокої війни Боснія і Герцеговина повинна була зробити вибір щодо пріоритетів і ресурсів.

[Матері Сребрениці та інші проти Нідерландів](#)

11 липня 2013 року (рішення про прийнятність)

Ця справа стосувалася скарги родичів жертв різанини в Сребрениці 1995 року, а також НУО, що представляє справи родичів потерпілих, на рішення судів Нідерландів оголосити їх позов до Організації Об'єднаних Націй (ООН) непринятною на тій підставі, що ООН має імунітет від юрисдикції національних судів. Спираючись насамперед на статтю 6 (право на справедливий суд) Конвенції, заявники стверджували, зокрема, що їхнє право на доступ до суду було порушено таким рішенням.

Суд визнав заяву як НУО, так і окремих заявників **непринятною**. Було встановлено, що сама НУО не підлягала впливу порушеного питання, щодо якого подавалась скарга, і, таким чином, не могла претендувати на статус «жертви» порушення Конвенції. Що стосується окремих заявників, Суд відхилив скаргу як явно необґрунтовану, оскільки надання імунітету ООН слугувало законною метою. Суд постановив, зокрема, що проведення військових дій відповідно до глави VII Статуту ООН у межах національної юрисдикції означатиме дозвіл державам втручатися в ключові місії ООН по забезпеченню міжнародного миру і безпеки; що цивільний позов не має переваги над імунітетом з єдиної причини, що він ґрунтується на твердженні про особливо тяжкі порушення міжнародного права, навіть геноцид; і що в таких умовах відсутність альтернативного доступу до юрисдикції не зобов'язує національні суди втрутитися.

[Мактуф і Дам'янович проти Боснії і Герцеговини](#)

18 липня 2013 р. (Велика палата)

Обидва заявника у цій справі були засуджені судом Боснії і Герцеговини за військові злочини, скоєні стосовно цивільних осіб під час війни 1992-1995 років. Вони скаржилися, зокрема, що до них було застосовано заднім числом більш жорстке кримінальне законодавство, а саме Кримінальний кодекс Боснії і Герцеговини 2003 року, ніж законодавство на час вчинення ними злочинів, – в 1992 і 1993 роках, а саме – Кримінальний кодекс Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії 1976 року.

Суд постановив, що мало місце **порушення статті 7** (відсутність покарання без закону) Конвенції. З огляду на тип злочинів, щодо яких були засуджені заявники (військові злочини, на відміну від злочинів проти людяності) і ступеня тяжкості (жоден із заявників не був притягнутий до кримінальної відповідальності за позбавлення життя), Суд дійшов висновку, що заявники могли б отримали менший строк покарання при застосуванні кодексу 1976 року. Оскільки існує реальна можливість того, що застосування Кодексу 2003 року, що має зворотну силу, працює не на користь заявників в особливих обставинах цієї справи, Суд

постановив, що не були надані ефективні гарантії проти застосування більш тяжкого покарання.

Справи, що стосуються вірмено-азербайджанського конфлікту щодо Нагірного Карабаху⁶

Чірагов та інші проти Вірменії

16 липня 2015 року (Велика палата – рішення по суті спору⁷)

Ця справа стосувалася скарг шести азербайджанських біженців щодо того, що вони не змогли повернутися в свої будинки і мати доступ до свого майна в районі Лачина, в Азербайджані, звідки вони були змушені втікати в 1992 році, під час вірмено-азербайджанського конфлікту навколо Нагірного Карабаху. Заявники скаржилися, зокрема, про втрату контролю над, і повної можливості використати, продати, заповідати, закладати, працювати з та іншим чином використовувати власне майно в м. Лачин. Вони також скаржилися на нездатність повернутися в район м. Лачин, що є триваючим порушенням права на повагу до житла і приватного і сімейного життя. Крім того, вони скаржилися, що не було доступу до будь-яких ефективних засобів правового захисту відносно їхніх заяв.

По відношенню до справи заявників Суд підтвердив, що Вірменія здійснювала ефективний контроль над Нагірним Карабахом і прилеглими до нього територіями, і, таким чином, мала юрисдикцію в районі м. Лачин. Що стосується скарги заявника, Суд постановив, що відбулось **триваюче порушення статті 1** (захист власності) **Першого протоколу** до Конвенції, **триваюче порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя) і **триваюче порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції. Суд визнав, зокрема, що не було ніяких підстав для відмови заявникам у доступі до їхньої власності без надання їм компенсації. Той факт, що мирні переговори тривають, не звільняє уряд Вірменії від обов'язку вживати інших заходів. Суд також зазначив, що був потрібен механізм задоволення майнових претензій, до якого був би забезпечений доступ, та завдяки якому заявники та інші особи в такій ситуації могли б отримати відновлення права власності і відповідну компенсацію.

Саркісян проти Азербайджану

16 липня 2015 року (Велика палата – рішення по суті спору⁸)

Ця справа стосувалася скарги біженця з Вірменії, якому, після того, як він був змушений тікати зі свого будинку в Шаумяновському районі Азербайджану в 1992 році, під час

⁶При радянській системі територіального управління Нагорний Карабах був автономною провінцією Азербайджанської РСР. Його населення становило приблизно 75% вірмен і 25% етнічних азербайджанців. Збройні військові дії почалися в 1988 році, що збіглося з вірменським запитом на включення провінції до Вірменії. Азербайджан став незалежним у 1991 році. У вересні 1991 року Рада Нагорного Карабаху заявила про створення «Нагірно-Карабаської Республіки» («НКР»), а в січні 1992 року парламент «НКР» оголосив незалежність від Азербайджану. Конфлікт поступово переріс в повномасштабну війну до моменту, як була досягнута домовленість про припинення вогню в 1994 році. Незважаючи на переговори щодо мирного врегулювання під егідою Організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ) та Мінської групи, не було досягнуто ніякого політичного врегулювання конфлікту. Самопроголошену незалежність «НКР» не було визнано жодною державою або міжнародною організацією.

Наразі подано більше тисячі індивідуальних заяв, які перебувають на розгляді Суду, особами, переміщеними в ході конфлікту навколо Нагірного Карабаху.

⁷ Беручи до уваги винятковий характер справи, Суд постановив, що питання про застосування статті 41 (справедлива компенсація) Конвенції, не готове до винесення рішення. Отже, розгляд цього питання було перенесено на пізніший термін.

⁸ Беручи до уваги винятковий характер справи, Суд постановив, що питання про застосування статті 41 (справедлива компенсація) Конвенції, не готове до винесення рішення. Отже, розгляд цього питання було перенесено на пізніший термін.

вірмено-азербайджанського конфлікту навколо Нагірного Карабаху з тих пір було відмовлено в праві на повернення в своє село і отриманні доступу і використанні його власності там. Це була перша справа, в межах якої Суд повинен був прийняти рішення за скаргою щодо держави, яка втратила контроль над частиною своєї території в результаті війни і окупації, але, в той же час, як стверджується, несла відповідальність за відмову переміщеній особі у доступі до власності в районі, що залишився під її контролем. Заявник помер після того, як подав скаргу до Європейського суду з прав людини, двоє його дітей підтримали заяву від його імені.

По відношенню до справи заявника Суд підтвердив, що, хоча село, з якого він був змушений тікати, розташоване в спірному районі, Азербайджан мав юрисдикцію відносно нього. Що стосується скарги заявника, Суд постановив, що мало місце **триваюче порушення статті 1** (захист власності) **Протоколу № 1** Конвенції, **триваюче порушення статті 8** (право на повагу до приватного і сімейного життя) і **триваюче порушення статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції. Суд визнав, зокрема, що в той час така відмова була виправдана міркуваннями безпеки, тому цивільним особам було заборонено доступ до села; держава зобов'язана приймати альтернативні заходи для забезпечення прав заявника до тих пір, доки не з'явиться можливість отримати доступ до власності. Той факт, що мирні переговори тривають, не звільняє уряд Азербайджану від обов'язку вживати інших заходів. Суд також зазначив, що був потрібен механізм задоволення майнових претензій, до якого був би забезпечений доступ, та завдяки якому заявник та інші особи в такій ситуації могли б отримати відновлення права власності і відповідну компенсацію.

Справа щодо Катинського розстрілу під час Другої світової війни

Яновієц та інші проти Росії

21 жовтня 2013 р. (Велика палата)

Справа стосувалася скарги родичів жертв 1940 року Катинського розстрілу – вбивства кількох тисяч польських військовополонених радянською таємною поліцією (НКВС) – щодо того, що розслідування різанини російською владою було неефективним. Посилаючись, зокрема, на статті 2 (право на життя) і 3 (заборона жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції, заявники скаржилися, що російська влада не провела ефективного розслідування за фактом смерті їхніх родичів і виявила зневажливе ставлення до всіх їхніх запитів про надання інформації про долю їхніх родичів.

Суд постановив, що він **не має компетенцію розглядати скарги відповідно до статті 2** (право на життя), і що **не було ніякого порушення статті 3** (заборона жорстокого, чи такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції. Він, однак, встановив, що не був компетентний розглядати адекватність розслідування подій, що відбулись до прийняття Конвенції у 1950 році. Крім того, на той час, коли Конвенція набула чинності в Росії, смерть польських військовополонених була підтверджена як історичний факт, і не залишилося невизначеності щодо їхньої долі, що могло б призвести до порушення статті 3 стосовно заявників.

Крім того, Суд постановив, що Росія **не виконала свої зобов'язання відповідно до статті 38** (зобов'язання створити необхідні умови для розгляду справи) Конвенції. Суд підкреслив, що держави-члени зобов'язані виконувати запити про надання доказів, і встановив, що Росія, відмовившись надати дані про ключове процесуальне рішення, яке залишилося конфіденційними, не виконала цього зобов'язання. Російські суди не провели предметний аналіз причин для збереження статусу конфіденційності.

Міждержавна справа щодо грузино-російського питання

Заява, що перебуває на розгляді Великої палати

Грузія проти Росії II (№ 38263/08)

13 грудня 2011 року (ухвала про прийнятність) – Відмова від розгляду справи на користь Великої Палати в квітні 2012 року

Ця справа стосується збройного конфлікту між Грузією і Російською Федерацією на початку серпня 2008 року. Уряд Грузії стверджував, що Російська Федерація підтримувала або спричинила поширення адміністративної практики невибіркових і непропорційних нападів на цивільних осіб та їхнє майно в двох автономних регіонах Грузії – Абхазії і Південній Осетії – російськими збройними силами і силами сепаратистів під їхнім контролем. Уряд Російської Федерації заперечує твердження уряду Грузії, стверджуючи, що збройні сили Російської Федерації не нападали, а захищали цивільне населення Південної Осетії і Абхазії від грузинських наступів.

На додаток до міждержавної справи, Суд отримав велику кількість індивідуальних заяв у зв'язку з тим же конфліктом як проти Грузії, так і проти Росії, які знаходяться на розгляді.

Уряд Грузії посилався на статті 2 (право на життя), 3 (заборона катування і жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та 13 (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції, а також статтю 1 (захист власності) Першого протоколу, статтю 2 (право на освіту) Першого протоколу та статтю 2 (свобода пересування) Протоколу № 4 до Конвенції.

[Слухання](#) було проведено 22 вересня 2011 року. Суд визнав заяву [прийнятною](#) рішенням від 13 грудня 2011 року.

3 квітня 2012 року Палата [відмовилася від юрисдикції](#) на користь Великої Палати.

Справи, що стосуються міжнародних військових операцій в Іраку

[Аль-Саадун та Мүфді проти Сполученого Королівства](#)

2 березня 2010 р.

Заявниками є два сунітських мусульмани з південної частини Іраку і колишні високопосадовці партії Баас, які звинувачувалися в причетності до вбивства двох британських солдатів після вторгнення в Ірак в 2003 році. Вони скаржилися, що 31 грудня 2008 року британська влада передала їх під іракську варту і що для них існувала реальна загроза несправедливого суду з подальшим виконанням вироку шляхом повішення.

У своєму [рішенні про прийнятність](#) від 30 червня 2009 року Суд визнав, що влада Сполученого Королівства мала загальний і винятковий контроль, по-перше, за допомогою військової сили і, по-друге, відповідно до закону, над місцями тримання під вартою, де знаходились заявники. Суд прийшов до висновку, що заявники перебували в межах юрисдикції Сполученого Королівства і залишалися такими до їх фізичної передачі під варту іракської влади 31 грудня 2008 року.

У своєму [рішенні](#) від 2 березня 2010 року Суд встановив **порушення статті 3** (заборона жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції, зробивши висновок, що передача заявників під контроль іракської влади призвела до жорстокого поводження з ними. Зокрема, Суд зазначив, що іракська влада не надала будь-яких обов'язкових гарантій того, що не буде страчувати заявників. Крім того, Суд встановив порушення **статті 13** (право на ефективний засіб правового захисту) і **статті 34** (право на подання індивідуальної скарги) Конвенції, вважаючи, що уряд Сполученого Королівства не вжив заходів щодо виконання вказівки Суду не передавати заявників під іракську варту. І нарешті, **відповідно до статті 46** (обов'язкова сила рішень та їх виконання) Конвенції⁹ Суд звернувся до уряду Сполученого

⁹ Див. примітку 3 вище.

Королівства із вказівкою вжити всіх можливих заходів для отримання підтвердження від іракської влади щодо того, що заявники не будуть страчені.

[Аль-Скейн та інші проти Сполученого Королівства](#)

7 липня 2011 р. (Велика палата)

Ця справа стосувалася загибелі шести близьких родичів заявників в Басрі в 2003 році, в той час як Велика Британія була окупаційною державою: троє загиблих були вбиті або смертельно поранені британськими солдатами; один був смертельно поранений/застрелений під час перестрілки між британським патрулем і невідомими озброєними особами; один був побитий британськими солдатами, а потім був загнаний в річку, де потонув; і один помер на британській військовій базі через 93 травми, виявлені на його тілі.

Суд постановив, що у виняткових випадках, що впливають з повноважень Сполученого Королівства з підтримання безпеки в південно-східній частині Іраку з 1 травня 2003 року по 28 червня 2004 року Велика Британія мала юрисдикцію відповідно до статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції щодо цивільних осіб, загиблих в ході операцій британських солдатів в Басрі із забезпечення безпеки. Було встановлено, що не було проведено незалежне та ефективне розслідування загибелі родичів п'яти з шести заявників у **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції.

[Аль-Джеда проти Сполученого Королівства](#)

7 липня 2011 р. (Велика палата)

Ця справа стосувалася утримання іракської цивільної особи протягом більше трьох років (2004/2007) в центрі тимчасового утримання в Басрі під вартою британських військових.

Суд прийшов до висновку, що утримання заявника здійснювалось силами Сполученого Королівства, і в той час він знаходився під юрисдикцією Сполученого Королівства за статтею 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції. Далі було встановлено **порушення пункту 1** (право на свободу та особисту недоторканність) **статті 5** Конвенції, зокрема, відносно того, що жодна з відповідних резолюцій ООН явно або фактично не вимагала від Сполученого Королівства помістити особу, яку влада вважала такою, що становить небезпеку для безпеки Іраку, в безстрокове утримання під вартою без пред'явлення звинувачень.

[Прітчард проти Сполученого Королівства](#)

18 березня 2014 року (рішення щодо вилучення з реєстру)

Ця справа стосувалася фатального розстрілу солдата Територіальної Армії (волонтерської частини резервних сил Сполученого Королівства) в Іраку. Скарга була подана його батьком, який стверджував, що влада Сполученого Королівства не змогла провести повне і незалежне розслідування смерті його сина.

Суд прийняв до відома факт **дружнього врегулювання**, досягнутого сторонами. Будучи переконаним, що врегулювання ґрунтувалось на дотриманні прав людини, як це визначено в Конвенції та протоколах до неї і, не знайшовши ніяких причин, щоб виправдати подальший розгляд заяви, Суд вирішив **видалити її з реєстру справ** відповідно до статті 37 (вилучення заяв з реєстру справ) Конвенції

[Хассан проти Сполученого Королівства](#)

16 вересня 2014 р. (Велика Палата)

Ця справа стосувалася захоплення брата заявника британськими збройними силами і його тримання під вартою в таборі Букка в Іраку (недалеко від Умм-Каср). Заявник стверджував, зокрема, що його брат був арештований і затриманий британськими військами в Іраку, і що

його труп зі слідами тортур і страти було згодом знайдено за нез'ясованих обставин. Він також скаржився на те, що його арешт і тримання під вартою були довільними і незаконними з огляду на відсутність процесуальних гарантій. Він, зрештою, скаржився, що британська влада не змогла провести розслідування обставин затримання, жорстокого поводження і смерті його брата.

Справа стосувалася дій британських збройних сил в Іраку, екстериторіальної юрисдикції та застосування Європейської конвенції про захист прав людини в контексті міжнародного збройного конфлікту. Зокрема, це був перший випадок, за яким договірна держава звернулася до Суду із проханням визнати її зобов'язання відповідно до статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції незастосовними або будь-яким іншим чином інтерпретувати їх у світлі повноважень на затримання відповідно до міжнародного гуманітарного права.

У цій справі Суд постановив, що брат заявника не перебував у **межах юрисдикції Сполученого Королівства** з дати його арешту британськими військами в квітні 2003 року до його звільнення з автобуса, на якому його відвезли з табору Букка під військовим супроводом до точки висадки у травні 2003 року.

Крім того, Суд постановив, що **не було ніякого порушення статті 5 §§ 1, 2, 3 або 4** (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції по відношенню до фактичного захоплення і утримання брата заявника. Було вирішено, зокрема, що міжнародне гуманітарне право і положення Європейської конвенції надають гарантії від свавільного затримання під час збройного конфлікту, і що підстави допустимого позбавлення волі, викладені в статті 5, повинні дотримуватися, наскільки це можливо, в межах затримання військовополонених і цивільних осіб, які становлять небезпеку, відповідно до Третьої і Четвертої Женевських конвенцій. Суд встановив, що у цій справі відповідно до положень міжнародного права були законні підстави для захоплення і затримання брата заявника, який був виявлений збройними силами британської армії на даху будинку свого брата, де також було знайдено зброю і документи, які мали військове значення для розвідки. Крім того, після його доставлення до табору Букка було проведено перевірку брата заявника і встановлено, що він був цивільною особою, не становив загрози для безпеки, що давало причини для його звільнення. Захоплення і затримання брата заявника з огляду на це не було свавільним.

Суд, врешті, визнав **неприйнятною**, через відсутність відповідних доказів, скаргу заявника відповідно до статті 2 (право на життя) і 3 (заборона жорстокого чи такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції щодо стверджуваного жорстокого поводження і смерті свого брата.

[Джалуд проти Нідерландів](#)

20 листопада 2014 р.

Ця справа стосувалася розслідування владою Нідерландів обставин смерті іракської цивільної особи (сина заявниці), який помер від вогнепальних поранень в Іраку в квітні 2004 року під час інциденту за участю персоналу Королівської армії Нідерландів. Заявник скаржився на те, що розслідування за фактом розстрілу його сина не було ні достатньо незалежним, ні ефективним.

Суд встановив, що скарга про розслідування інциденту, який стався в районі, що перебував під командуванням офіцера збройних сил Сполученого Королівства, **підпадає під юрисдикцію Нідерландів** відповідно до змісту статті 1 (зобов'язання поважати права людини) Конвенції. Було зокрема зазначено, що Нідерланди зберегли повний контроль над своїми військовослужбовцями в Іраку.

Крім того, Суд постановив, що відбулось **порушення статті 2** (право на життя) Конвенції в її процесуальному аспекті з огляду на нездатність влади Нідерландів провести ефективне

розслідування за фактом смерті сина заявника. Суд прийшов до висновку, що розслідування характеризується серйозними недоліками, які зробили його неефективним. Зокрема, записи ключових заяв свідків не були представлені в судові органи; не було застосовано заходи з безпеки перед допитом офіцера армії Нідерландів, який обстріляв машину, в якій була жертва; розтин тіла жертви виявився недостатнім. Суд визнав, що військові і слідчі Нідерландів, які були залучені на території іноземної країни в період після військових дій, працювали у важких умовах. Проте недоліки в розслідуванні, які серйозно скомпрометували його ефективність, не можуть вважатися неминучими, навіть у цих умовах.

Справа про війну в Хорватії

Маргус проти Хорватії

27 травня 2014 р. (Велика Палата)

Ця справа стосувалася засудження в 2007 році колишнього командувача хорватської армією за звинуваченням стосовно військових злочинів проти цивільного населення, скоєних в 1991 році. Заявник скаржився, зокрема, що було порушено його право на розгляд справи неупередженим судом і право захищати себе особисто. Він також стверджував, що кримінальні злочини, стосовно яких він був засуджений, були аналогічними тим, які були предметом розгляду, припиненого в 1997 році, при застосуванні закону про амністію.

Суд постановив, що **не було порушення статті 6 §§ 1 і 3 (с)** (право на справедливий суд) Конвенції, беручи до уваги, що видалення заявника із залу суду не призвело до ущемлення його права на захист, до ступеня, несумісного з цим положенням.

Крім того, Суд постановив, що **стаття 4** (право не бути судимим або покараним двічі) **Протоколу № 7** до Конвенції **не застосовується** щодо звинувачень, що стосуються злочинів, які були предметом розгляду у відношенні заявника, припиненого в 1997 році при застосуванні закону про амністію. У той же час, була оголошена **неприйнятною** заява відповідно до статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції щодо права заявника не бути судимим або покараним двічі щодо звинувачень, пред'явлених прокурором в січні 1996 року. Суд прийшов до висновку, що, зокрема, існує зростаюча тенденція в міжнародному праві вважати надання амністії за серйозні порушення прав людини неприйнятними. Суд прийшов до висновку, що, застосовуючи новий обвинувальний висновок у відношенні заявника, і викриваючи скоєння ним військових злочинів проти цивільного населення, хорватська влада діяла відповідно до вимог статті 2 (право на життя) і статті 3 (заборона катування і жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції та відповідно до рекомендацій різних міжнародних органів.

Справи, що стосуються питання України-Росії

Заяви, що знаходяться на розгляді

Україна проти Росії (I) (№ 20958/14) і України проти Росії (II) (№ 43800/14)

Про заяву Уряд Російської Федерації повідомлено у листопаді 2014 року.

Перша заява стосується подій в Криму в період з березня 2014 року і розвитку подій в східних регіонах України; друга заява стосується стверджуваного викрадення трьох груп дітей у Східній Україні і їх тимчасового перевезення до Росії тричі у період з червня до серпень 2014 року.

Тимчасові заходи,¹⁰ застосовані Судом у першій справі (див. [прес-реліз](#) від 13 березня 2014 року), тобто вказівка Росії і Україні утриматися від дій, які можуть призвести до порушення

¹⁰ Ці заходи вживаються на підставі Регламенту Суду, відповідно до правила 39 на запит однієї зі сторін або іншої зацікавленої особи, або за власною ініціативою Суду, в інтересах сторін або належного забезпечення розгляду. Суд надає вказівку про застосування тимчасових заходів лише тоді, коли,

Конвенційних прав цивільного населення, зокрема статті 2 (право на життя) і статті 3 (заборона тортур і жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження), залишаються в силі.

25 листопада 2014 року Суд запропонував уряду Росії надати свої зауваження щодо прийнятності обох заяв протягом 16 тижнів, і прокоментувати, зокрема, питання про те, чи підпадають стверджувані порушення Конвенції під юрисдикцію Російської Федерації відповідно до статті 1 (обов'язок поважати права людини) Конвенції, які заходи правового захисту були доступні для осіб, щодо яких мали місце стверджувані порушення Конвенції та чи ці заходи правового захисту були доступними й ефективними. На запит Уряду Росії Суд погодився продовжити до 31 грудня 2015 року час, відведений для надання коментарів Уряду щодо прийнятності цих перших двох міждержавних заяв.

Україна проти Росії (№ 42410/15)

Про заяву Уряд Російської Федерації повідомлено у вересні 2015 року.

Ця справа стосується подій в Криму та Східній Україні, головним чином, з вересня 2014 року. У своїх зауваженнях Уряд України стверджує, що Росія здійснювала і продовжує здійснювати ефективний контроль над Кримом і – шляхом контролю над сепаратистами і збройними групами - де-факто контроль над Донецькою та Луганською областями. За даними Уряду України, Росія несе відповідальність за численні порушення Європейської конвенції з прав людини у вказаних регіонах, які знаходяться під її юрисдикцією.

29 вересня 2015 року Суд запропонував уряду Росії надати свої коментарі щодо прийнятності скарги протягом 16 тижнів.

Савченко проти Росії (№ 50171/14)

Заява доведена до відома уряду Російської Федерації 31 березня 2015 р.

Ця заява була подана військовослужбовцем ПСУ України, яку в червні 2014 року було взято в полон збройними формуваннями поблизу Луганська на сході України, а згодом передано під варту російських органів влади за підозрою у вбивстві і незаконному перетині російського кордону.

31 березня 2015 року Суд вирішив повідомити про заяву Уряду Росії і запропонував його надати свої зауваження щодо прийнятності та суті справи за статтею 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції щодо позбавлення заявника свободи в період з 30 червня по 30 серпня 2014 року.

Пов'язані індивідуальні заяви

На додаток до міждержавних заяв, на даний час існує приблизно 3 000 індивідуальних заяв, пов'язаних з подіями в Криму або військовими діями в Східній Україні, які знаходяться на розгляді Суду. Вони були подані проти України і Росії або тільки проти однієї з цих держав (для отримання більш докладної інформації, див. прес-релізи від 26 листопада 2014 року ([посилання](#)), 13 квітня 2015 року ([посилання](#)), та 1 жовтня 2015 року ([посилання](#))).

У більш ніж 175 справах були застосовані тимчасові заходи¹¹ відповідно до правила 39 Регламенту Суду щодо відповідних урядів – Росії та/або України – з метою забезпечення дотримання прав осіб, позбавлених волі, або осіб, чиє місцезнаходження невідомо.

У січні 2015 року Судом було також доведено до відома урядів Росії і України п'ять окремих заяв, які стосуються смерті, стверджуваної смерті або зникнення родичів заявників на сході України. У тих заявах заявники стверджують про порушення статей 2 (право на життя), 3

розглянувши всю відповідну інформацію, він вважає, що існує реальна небезпека серйозної незворотної шкоди, якщо таку вказівку не буде надано. Див. також інформаційний бюлетень про «[Проміжні заходи](#)».

¹¹ Див. примітку 10 вище.

(заборона катування і жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження), 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 8 (право на повагу до приватного життя), 10 (свобода висловлення) і 13 (право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції.

Контакти дані медіа служби:

Тел.: +33 (0)3 90 21 42 08